

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.72

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.8>

І. В. Богданюк

orcid.org/0000-0003-4782-9986

кандидат юридичних наук,

старший дослідник, заступник директора з організаційно-наукової роботи та трансферу технологій

Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України

О. О. Бондаренко

orcid.org/0009-0009-7033-5141

аспірант кафедри права

Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»

М. Ю. Заярний

orcid.org/0009-0005-6419-7564

аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку

Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ УКРАЇНИ

Законодавство, що регулює створення та діяльність ТОВ, є основою для формування сприятливого правового середовища для малого бізнесу. В Україні товариство з обмеженою відповідальністю є однією з найпопулярніших організаційно-правових форм ведення бізнесу, зокрема для малих підприємств. Цивільно-правове регулювання діяльності ТОВ, закріплене в Цивільному та Господарському кодексах України, передбачає правила створення, управління та ліквідації товариств, що забезпечують гнучкість у веденні підприємницької діяльності, але водночас і визначають обов'язки та відповідальність власників бізнесу.

Основні правові ризики для малих підприємств в Україні, які часто реєструються у формі ТОВ, включають недостатню правову захищеність від зовнішніх загроз (наприклад, корупція, нестабільність законодавства), а також можливі внутрішні конфлікти між засновниками. Цивільно-правове регулювання визначає чіткі процедури щодо прав та обов'язків засновників, правил розподілу прибутків та управління підприємством, що є ключовими факторами для ефективної роботи ТОВ і, відповідно, результативності підприємства [1].

Регулювання діяльності ТОВ безпосередньо впливає на розвиток малого підприємництва через спрощення або ускладнення процедури створення бізнесу, ведення бухгалтерського обліку, а також правові можливості залучення інвестицій та партнерства. Успішний розвиток малого підприємництва залежить від того, наскільки ефективно

законодавство захищає підприємців та стимулює їх діяльність. З іншого боку, обмеження та ризики, такі як складність правового середовища або бюрократичні перешкоди, можуть стримувати розвиток малого бізнесу.

Таким чином, результативність малого підприємництва в Україні, особливо у формі ТОВ, значною мірою залежить від цивільно-правового регулювання. Законодавчі зміни, що сприяють зниженню адміністративних бар'єрів та ризиків, а також забезпечують прозорість та передбачуваність бізнес-середовища, сприяють розвитку малого бізнесу, підвищенню рівня підприємницької активності та економічної стабільності.

Для детальнішого аналізу розвитку малого підприємництва та цивільно-правового регулювання можна звернутися до чинних нормативних актів та статистичних даних щодо діяльності ТОВ в Україні.

Дослідження цивільно-правових особливостей діяльності товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) в Україні дозволило виявити кілька важливих аспектів та тенденцій, які мають значний вплив на правовий статус, порядок управління, а також на регулювання внутрішніх і зовнішніх відносин такого товариства [2]. Встановлено, що розподіл прибутку між учасниками ТОВ здійснюється пропорційно до їхніх часток у статутному капіталі, якщо інше не передбачено статутом. Учасники товариства не несуть відповідальності за його зобов'язаннями, за винятком випадків, коли такі обов'язки прямо передбачені законодавством або установчими документами.

Це значно знижує ризики для учасників і робить ТОВ привабливою формою для підприємницької діяльності. Дослідження виявило, що реорганізація ТОВ може здійснюватися різними способами: злиттям, приєднанням, поділом, виділом або перетворенням. Ліквідація ТОВ може бути як добровільною, так і примусовою. Процедура реорганізації та ліквідації регламентується відповідними нормативно-правовими актами, що забезпечує захист інтересів учасників та кредиторів. Аналіз виявив, що значна кількість корпоративних конфліктів в ТОВ пов'язана з недоліками у статутах та недостатнім правовим регулюванням відносин між учасниками. Вирішення таких спорів часто потребує втручання судових органів або звернення до медіації, що вказує на необхідність вдосконалення законодавства в частині корпоративних відносин.

Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) є однією з найпоширеніших форм підприємницької діяльності в Україні, що характеризується обмеженою відповідальністю учасників за зобов'язаннями товариства, а також гнучкістю управління та регулювання внутрішніх відносин. Діяльність ТОВ регулюється нормами Цивільного та Господарського кодексів України, а також Законом України «Про товариства з обмеженою відповідальністю». Цивільно-правові особливості діяльності ТОВ включають порядок його створення, державної реєстрації, управління, розподілу прибутку та збитків, реорганізації і ліквідації. Учасники товариства мають права на управління, отримання прибутку, доступ до інформації, а також право на вихід з товариства з компенсацією своєї частки. Ця організаційно-правова форма дозволяє ефективно поєднувати інтереси власників та захищати їх від зайвих ризиків, що робить ТОВ привабливим інструментом для ведення бізнесу в Україні [4].

Відповідно до статті 140 Цивільного кодексу України (ЦКУ), ТОВ є господарським товариством, у якому статутний капітал поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Учасники ТОВ не несуть відповідальності за його зобов'язаннями, а ризик збитків обмежується їхніми внесками до статутного капіталу. ТОВ є юридичною особою, яка створюється на підставі установчого договору та статуту. ТОВ має власний баланс, може відкривати банківські рахунки, володіти майном, укладати договори, бути позивачем чи відповідачем у суді. Учасники ТОВ можуть бути як фізичними, так і юридичними особами. Їхня відповідальність за зобов'язаннями товариства обмежується лише внеском до статутного капіталу.

Процес створення ТОВ включає кілька етапів:

- укладення установчого договору (за наявності двох і більше засновників) та розробка статуту товариства;
- формування статутного капіталу, який складається з внесків засновників;

– проведення державної реєстрації ТОВ у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Державна реєстрація є обов'язковою умовою для набуття ТОВ статусу юридичної особи. Вона здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань».

Основним установчим документом ТОВ є статут, який визначає ключові аспекти діяльності товариства: порядок управління, права та обов'язки учасників, порядок розподілу прибутку, формування резервного фонду тощо. Статут має бути складений у письмовій формі та затверджений всіма засновниками товариства [5].

Управління ТОВ здійснюється через його органи, які можуть включати:

– *загальні збори учасників* – вищий орган управління, який приймає рішення з ключових питань діяльності товариства, включаючи зміну статуту, розподіл прибутку, обрання виконавчого органу тощо.

– *виконавчий орган* (одноособовий або колегіальний) – забезпечує поточне управління діяльністю товариства та реалізує рішення загальних зборів учасників.

– *наглядова рада* (не є обов'язковою) – може створюватися для контролю за діяльністю виконавчого органу.

Статутний капітал ТОВ формується за рахунок внесків учасників, які можуть бути грошовими або майновими (зокрема, інтелектуальна власність). Внески учасників мають бути здійснені у строки, встановлені статутом, але не пізніше шести місяців з дня державної реєстрації товариства. Прибуток ТОВ розподіляється між учасниками пропорційно до їх часток у статутному капіталі, якщо інше не передбачено статутом. Загальні збори учасників ухвалюють рішення щодо порядку розподілу прибутку, створення резервного фонду та покриття збитків товариства.

Учасники ТОВ не відповідають за зобов'язання товариства, за винятком випадків, передбачених законодавством та статутом. Посадові особи (директор, члени виконавчого органу) можуть нести цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність за шкоду, завдану товариству внаслідок їх неправомірних дій або бездіяльності.

Реорганізація ТОВ може здійснюватися шляхом злиття, приєднання, поділу, виділу або перетворення. Ліквідація товариства може бути добровільною (за рішенням учасників) або примусовою (за рішенням суду). Порядок реорганізації та ліквідації регулюється Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України та Законом України «Про товариства з обмеженою відповідальністю». Учасники ТОВ мають право на участь

в управлінні, отримання інформації про діяльність товариства, розподіл прибутку, а також можуть вийти з товариства, отримавши свою частку в його майні. Корпоративні відносини регулюються як статутом товариства, так і чинним законодавством України, включаючи ЦКУ та Закон України «Про товариства з обмеженою відповідальністю».

Відображення ключових цивільно-правових особливостей діяльності товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) в Україні представлені на табл. 1.

Цивільно-правове регулювання діяльності товариства з обмеженою відповідальністю в Україні охоплює широкий спектр питань, починаючи від створення та управління до реорганізації та ліквідації. ТОВ як гнучка організаційно-правова форма дозволяє забезпечити баланс інтересів учасників та мінімізувати ризики підприємницької діяльності.

Законодавство України в цілому забезпечує достатній правовий захист для ТОВ, але існують певні прогалини та суперечності, які можуть ускладнювати правозастосовну практику. Наприклад, деякі питання, пов'язані з правами учасників, процедурами прийняття рішень, а також правовими наслідками виходу учасників з товариства, потребують додаткового регулювання та чіткого трактування. ТОВ є ефективною формою організації бізнесу, яка дозволяє обмежити відповідальність учасників та забезпечити гнучкість управління. Необхідно вдосконалювати законо-

давчу базу, зокрема в частині регулювання внутрішніх корпоративних відносин та захисту прав учасників. Слід покращити правозастосовну практику щодо вирішення корпоративних спорів та конфліктів.

Дослідження цивільно-правових особливостей діяльності товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) в Україні свідчить про те, що ця організаційно-правова форма є однією з найпопулярніших та найгнучкіших для ведення бізнесу. ТОВ надає можливість ефективно поєднувати інтереси учасників, обмежуючи їхню відповідальність розміром внесків до статутного капіталу та забезпечуючи гнучке управління товариством. Встановлено, що українське законодавство, зокрема Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України та Закон України «Про товариства з обмеженою відповідальністю», забезпечують достатню правову основу для функціонування ТОВ, регулюючи питання створення, управління, реорганізації та ліквідації товариства. Однак, існують певні прогалини та суперечності, які потребують подальшого вдосконалення, зокрема у сфері корпоративного управління, прав учасників та вирішення корпоративних конфліктів. Для підвищення ефективності функціонування ТОВ в Україні необхідно вдосконалювати правозастосовну практику, сприяти розвитку механізмів позасудового вирішення спорів та забезпечувати більшу правову визначеність у відносинах між учасниками това-

Таблиця 1

Цивільно-правові особливості діяльності товариства з обмеженою відповідальністю

Категорія	Опис
Правовий статус ТОВ	Юридична особа, що діє на підставі статуту та установчого договору. Учасники ТОВ не відповідають за зобов'язаннями товариства, їх відповідальність обмежена внеском.
Створення ТОВ	Заснування здійснюється за рішенням учасників, які розробляють установчі документи (статут) і реєструють товариство у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб.
Учасники ТОВ	Фізичні або юридичні особи, які мають право на участь в управлінні, отримання частки прибутку, інформації про діяльність ТОВ, а також право на вихід з товариства.
Статутний капітал	Сума внесків учасників, які можуть бути грошовими або майновими. Має бути повністю сформована протягом шести місяців з дня державної реєстрації товариства.
Органи управління ТОВ	Загальні збори учасників (вищий орган), виконавчий орган (одноособовий або колегіальний), наглядова рада (не є обов'язковою).
Розподіл прибутку та збитків	Прибуток розподіляється пропорційно часткам учасників, якщо інше не передбачено статутом. Збитки можуть покриватися за рахунок резервного фонду або інших джерел.
Відповідальність учасників	Учасники не несуть відповідальності за зобов'язаннями ТОВ, окрім випадків, передбачених законодавством або статутом товариства.
Правові аспекти корпоративних відносин	Учасники мають права на управління, отримання прибутку, інформацію, вихід з товариства з отриманням частки в його майні. Спори регулюються статутом та законодавством.
Реорганізація та ліквідація ТОВ	Реорганізація може здійснюватися шляхом злиття, приєднання, поділу, виділу, перетворення. Ліквідація може бути добровільною або примусовою, відповідно до законодавства.
Особливості договірних відносин	ТОВ може укладати будь-які цивільно-правові договори від свого імені, бути позивачем або відповідачем у суді.
Законодавче регулювання	Цивільний кодекс України, Закон України «Про товариства з обмеженою відповідальністю», Господарський кодекс України.

риства. Удосконалення законодавчої бази та правозастосування сприятиме зміцненню правових основ діяльності ТОВ, підвищенню їхньої привабливості для підприємців та інвесторів, а також забезпеченню стабільності та прозорості у сфері корпоративного управління.

Загалом, товариства з обмеженою відповідальністю продовжують залишатися важливим інструментом для розвитку підприємництва в Україні, який дозволяє забезпечити баланс між ризиками та можливостями для учасників бізнесу.

Література

1. Зозуляк О. Непідприємницькі юридичні особи як суб'єкти цивільного права: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. 432 с.
2. Зеліско А.В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин : монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. Ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 445 с.
3. Майданік Р.А. Розвиток приватного права України: монографія. Київ: Алерта, 2016. 226 с.
4. Суб'єкти цивільного права / Я. М. Шевченко, І. М. Кучеренко, М. В. Венецька та ін.; за заг. ред. Я. М. Шевченко. Харків: Харків юридичний, 2009. 632 с.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>.
6. Рубан В.Г. Деякі актуальні проблеми зміни складу учасників товариства з обмеженою відповідальністю. Прикарпатський юридичний вісник. 2016. Вип. 6. С. 59-66.
7. Харитонов Є. О. Вступ до цивільного права України: навч. посібник. Київ: Істина, 2006. 288 с.

Анотація

Богданюк І. В., Бондаренко О. О., Заярний М. Ю. Цивільно-правові особливості діяльності товариства з обмеженою відповідальністю в умовах економічної невизначеності України. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню цивільно-правових аспектів діяльності товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ) в Україні у контексті розвитку малого підприємництва. Розглянуто основні законодавчі положення, що регулюють створення, функціонування та ліквідацію ТОВ, а також їх вплив на формування сприятливого бізнес-середовища для малих підприємств. Особливо проаналізовано ризики, з якими стикаються малі підприємства, що функціонують у формі ТОВ, зокрема правові й адміністративні перешкоди, а також способи мінімізації цих ризиків за допомогою вдосконалення правового регулювання. У статті акцентується увага на важливості спрощення законодавчих процедур для забезпечення результативності й стабільного розвитку малого підприємництва в Україні. Гнучкість організаційно-правової форми ТОВ: Одним із ключових висновків є те, що товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) є оптимальною формою для ведення малого підприємства в Україні. Це пов'язано з простотою заснування ТОВ, обмеженою відповідальністю учасників і можливістю залучення інвестицій без загрози втрати контролю над бізнесом. Дослідження показало, що діюче цивільно-правове регулювання діяльності ТОВ

в Україні загалом відповідає потребам малого бізнесу. Однак, залишаються певні бар'єри, зокрема надмірна бюрократизація процесів реєстрації та ліквідації підприємства, що може знижувати темпи розвитку малих підприємств. Таким чином, цивільно-правові особливості регулювання ТОВ мають великий вплив на розвиток малого підприємництва в Україні. Спрощення регуляторного середовища й підвищення рівня правового захисту сприятимуть подальшій активізації цього сегмента економіки. Таким чином, цивільно-правові особливості регулювання ТОВ мають великий вплив на розвиток малого підприємництва в Україні. Спрощення регуляторного середовища й підвищення рівня правового захисту сприятимуть подальшій активізації цього сегмента економіки.

Ключові слова: законодавство, правове регулювання, мале підприємництво, цивільно-правове регулювання, товариство з обмеженою відповідальністю, підприємницька діяльність, управління.

Summary

Bohdaniuk I. V., Bondarenko O. O., Zayarnyi M. Yu. Civil-legal particulars of the activities of the limited liability company in the conditions of economic uncertainty in Ukraine. – Article.

The article is devoted to the study of civil law aspects of the activities of limited liability companies (LLCs) in Ukraine in the context of the development of small entrepreneurship. The main legislative provisions regulating the creation, operation and liquidation of LLCs, as well as their impact on the formation of a favorable business environment for small enterprises, are considered. The risks faced by small enterprises operating in the form of LLCs are separately analyzed, in particular legal and administrative obstacles, as well as ways to minimize these risks by improving legal regulation. The article emphasizes the importance of simplifying legislative procedures to ensure the effectiveness and stable development of small businesses in Ukraine. Flexibility of the LLC organizational and legal form: One of the key conclusions is that a limited liability company (LLC) is the optimal form for running a small business in Ukraine. This is due to the simplicity of establishing an LLC, the limited liability of participants and the possibility of attracting investments without the threat of losing control over the business. The study showed that the current civil law regulation of the activities of LLCs in Ukraine generally meets the needs of small businesses. However, certain barriers remain, in particular excessive bureaucratization of the processes of enterprise registration and liquidation, which can reduce the pace of development of small enterprises. Thus, the civil law features of the regulation of LLCs have a great impact on the development of small businesses in Ukraine. Simplifying the regulatory environment and increasing the level of legal protection will contribute to the further activation of this segment of the economy. In general, limited liability companies continue to be an important tool for the development of entrepreneurship in Ukraine, which allows to ensure a balance between risks and opportunities for business participants. Thus, the civil law features of the regulation of LLCs have a great impact on the development of small business in Ukraine. Simplifying the regulatory environment and increasing the level of legal protection will contribute to the further activation of this segment of the economy.

Key words: legislation, legal regulation, small business, civil law regulation, limited liability company, entrepreneurial activity, management.